

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

**ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНЕ
СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО
ПЕДАГОГА**

Вінниця – 2020

УДК 378.04:37
ББК 74.58
О-75

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
(протокол №11 від 24 червня 2020 р.)

Рецензенти:

Доктор педагогічних наук, професор *Петрук В. А.*
Доктор психологічних наук, професор *Паламарчук О. М.*

О-75 **Особистісно-професійне становлення майбутнього педагога:** монографія / Акімова О., Галузяк В. [та ін.] –
Вінниця: «Твори», 2020. – 228 с.

ISBN 978-966-949-586-0

У монографії аналізуються різні аспекти проблеми особистісно-професійного становлення майбутнього педагога: формування професійної самосвідомості, професійної ідентичності, професійної відповідальності, професійно-педагогічної компетентності, педагогічної майстерності, спрямованості на творчу самореалізацію у професійній діяльності, готовності до професійного саморозвитку та ін. Розкрито освітній потенціал нових галузей педагогічної науки (едукології), а також особливості застосування інноваційних методів (сторітеллінгу, кейс-методу) у професійній підготовці майбутніх педагогів.

Для наукових працівників, викладачів педагогічних закладів вищої освіти, докторантів, аспірантів, студентів.

УДК 378.04:37
ББК 74.58

ISBN 978-966-949-586-0

© Автори, 2020

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

О. В. Столяренко, О. В. Столяренко

Державна політика у сфері реформування загальної середньої освіти базується на основі концепції «Нова українська школа». Її метою є проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти за кількома напрямками (ухвалення нових державних стандартів загальної середньої освіти, розроблених з огляду на компетентності, необхідні для успішної самореалізації особистості; запровадження нового принципу педагогіки партнерства, що ґрунтований на співпраці учня, учителя й батьків; надання академічної свободи та стимулювання до професійного зростання; запровадження принципу дитиноцентризму (орієнтація на потреби учня); удосконалення процесу виховання; створення нової структури школи; формування мережі профільних шкіл; перехід на 12-річний термін навчання; запровадження концептуальних засад нової системи підготовки вчителя тощо), що вимагає належного реагування закладів вищої освіти [7].

Найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці з почуттям соціальної відповідальності, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному інформаційному середовищі.

На жаль, традиційна система навчання в закладах вищої освіти не завжди створює належні умови для ефективного розвитку розумових здібностей та творчих можливостей студентів. Для неї характерне домінування словесних методів навчання, активність викладача й пасивність студента, орієнтованість навчальної програми на середнього студента, перенавантаження на пам'ять студентів, представлення інформації в абстрактно-логічній формі; переважання репродуктивних методів навчання, усталена структура заняття, нераціональне використання часу на організацію продуктивної діяльності студентів, брак застосування інноваційних технологій навчання, інтерактивних методів, відсутність методичних і методологічних підходів та принципів, які б оптимізували формування цілісності й системності знань на заняттях. Унаслідок цього суспільство одержує «пасивних» фахівців, які не готові до провадження професійної діяльності в стрімких умовах інформатизації суспільства. Майбутній фахівець не підготовлений до тих форм роботи, які трапляються в професійній діяльності, не

здатний знаходити необхідну інформацію для певного виробничого завдання, ухвалювати самостійне творче рішення в складних умовах.

Особливо нагальною є потреба в оновленні змісту й підходів до фахової підготовки майбутнього вчителя в закладах вищої освіти України, зміщення уваги з процесу навчання на його результат, орієнтація змісту та організації навчання на сучасні методологічні підходи й принципи, вивчення зарубіжного досвіду викладання, використання інноваційних інтерактивних педагогічних технологій, новітніх методик, сучасних методів, форм і засобів навчання, що сприятимуть формуванню готовності майбутніх учителів до професійної діяльності [14].

Такі умови можуть бути створені в інформаційно-освітньому середовищі, що забезпечує максимальний ступінь індивідуалізації завдяки широкому використанню інформаційних технологій, які відкривають не бачені досі перспективи в розв'язанні важливих завдань підвищення ефективності освітнього процесу, формування стійких пізнавальних інтересів і мотивів у студентів, скорочення часу на освоєння матеріалу, зняття напруженості, стимулювання пізнавальної активності й самостійності, розвитку творчих здібностей. Саме інформаційні технології слугують базою для реструктурування навчального процесу в умовах кредитно-трансферної системи, створюють нові можливості, водночас порушують нові вимоги щодо їх ефективного використання в освітньому середовищі закладів вищої освіти.

Акцентуємо увагу насамперед на аналізі інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти та особливостей підготовки майбутніх учителів у такому середовищі. У науковій літературі зазначено: що чим різноманітнішим є інформаційно-освітнє середовище, то ефективнішим буде процес навчання з урахуванням індивідуальних можливостей студентів, їхніх інтересів, здібностей, суб'єктивного досвіду у навчанні та в реальному житті.

Особливості створення інформаційно-освітнього середовища, упровадження й використання комп'ютерної техніки та нових інформаційних технологій в освіті досліджують такі науковці, як В. Биков, Я. Ваграменко, Р. Гуревич, А. Єршов, М. Жалдак, І. Захарова, М. Кадемія, В. Кухаренко, О. Майборода, Ю. Машбиць, Ж. Меншикова, В. Монахов, Н. Морзе, Л. Петухова, Є. Полат, Ю. Рамський, І. Роберт, С. Сисоєва, О. Співаковський, О. Спірін, П. Стефаненко, В. Сумський, О. Тихоміров, О. Філатов, І. Якиманська.

Відповідно до концепції інформаційного середовища, розробленої Ю. Шрейдером, особливістю інформаційного середовища є його здатність надати «можливість здобуття необхідних даних, відомостей,

гіпотез, теорій та ін.», що робить її своєрідним банком даних або провідником інформації [1]. До основних завдань створення й розвитку інформаційно-освітнього середовища належать: задоволення індивідуальних освітніх потреб студентів через підвищення рівня підготовки в галузі інформаційних технологій; створення єдиного інформаційного простору через інтеграцію розрізнених підрозділів і служб; динамічне поєднання всіх комунікаційних засобів завдяки універсальним формам зберігання, оброблення й передавання інформації; розвиток матеріально-технічної та навчально-методичної баз навчальних закладів; удосконалення системи інформаційного й методичного її забезпечення в управлінні навчальними закладами. Створення інформаційного середовища будь-якої предметної діяльності як результату розвитку засобів інформатизації, інформаційних і телекомунікаційних технологій призводить до кардинального переосмислення цілей, змісту, форм та методів підготовки фахівців на новому сучасному рівні [6]. За висловом Р. Гуревича, інформаційно-освітнє середовище – багатокомпонентна система, що акумулює не лише комунікаційні, комп'ютерні, організаційні ресурси, а й інтелектуальний, культурний потенціал закладів вищої освіти, функціональну інфраструктуру, забезпечуючи єдиними технологічними засобами діяльність викладачів і студентів [3]. Мета створення єдиного інформаційно-освітнього середовища в закладах вищої освіти – формування успішної інтелектуальної і творчо розвиненої особистості, яка володіє високою інформаційною культурою. Основне завдання створення інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти пов'язане з наданням принципово нових можливостей для пізнавальної творчої діяльності людини. Це може бути досягнуто завдяки сучасному інформаційному й технічному оснащенню основних видів діяльності в освіті (навчальна, педагогічна, науково-дослідницька, організаційно-управлінська, експертна й ін.). Інформаційно-освітнє середовище дає змогу досягати підвищення ефективності та якості процесу навчання; інтенсифікації наукових досліджень у закладах вищої освіти; скорочення часу й поліпшення умов для додаткової освіти та освіти дорослих; посилення оперативності й ефективності управління окремими освітніми установами та системою освіти в цілому; інтеграції національних інформаційних освітніх систем до світової мережі, що полегшує доступ до міжнародних інформаційних ресурсів у галузі освіти, науки, культури тощо [18].

Погоджуючись із науковцями щодо доцільності створення інформаційно-освітнього середовища й використання інформаційних

технологій у підготовці фахівців, вважаємо за доцільне проаналізувати погляди провідних учених на сутність поняття «інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти».

На думку О. Соколової, інформаційне середовище закладів вищої освіти – це один з аспектів їхньої діяльності, що охоплює організаційно-методичні засоби, сукупність технічних і програмних засобів зберігання, оброблення, передавання інформації, забезпечуючи оперативний доступ до інформації та реалізуючи освітні наукові комунікації [12].

В. Мойсеев вважає, що інформаційно-освітнє середовище: це єдиний інформаційно-освітній простір, побудований за допомогою інтеграції інформації на традиційних та електронних носіях і комп'ютерних телекомунікаційних технологіях взаємодій. Таке середовище може містити віртуальні бібліотеки, розподілені бази даних, структуровані навчально-методичні комплекси та розширений апарат дидактики, де діють принципи нової педагогічної системи [9].

У педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренка запропоновано таку дефініцію поняття «інформаційно-навчальне середовище»: сукупність умов, які сприяють виникненню й розвитку процесів інформаційно-навчальної взаємодії між учнями, викладачем і засобами нових інформаційних технологій, а також формуванню пізнавальної активності учня за умов наповнення компонентів середовища (різні види навчального, демонстраційного обладнання, програмні засоби й системи, навчально-наочні посібники тощо) із предметним змістом певного навчального курсу [2]. Як зазначає Л. Калініна, інформаційне освітнє середовище – це системно організована сукупність засобів передавання даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмного й організаційно-методичного забезпечення, орієнтована на задоволення потреб користувачів інформаційних послуг і ресурсів освітнього характеру [4].

Згідно з міркуваннями В. Солдаткіна, це системно організована сукупність засобів передавання даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмного та організаційно-методичного забезпечення, орієнтована на задоволення освітніх потреб користувачів [13]. В. Красильнікова [8] пропонує виокремлювати два типи інформаційно-освітнього середовища, що склалися в різних умовах розвитку системи освіти. Основна принципова відмінність двох представлених моделей освітніх середовищ – інтеграція інформаційно-освітніх ресурсів різних освітніх установ регіону та країни загалом. Перший тип інформаційно-освітнього середовища цілком життєздатний у традиційних умовах

розвитку системи освіти й суспільства. Домінантною функцією в закритих середовищах є управлінська, де зовнішні інформаційні ресурси, розподіл баз даних (віртуальні бібліотеки, електронні навчальні посібники та інші), що включені в процес навчання, використовують переважно для насичення змісту навчання, складних тем основного курсу. Другий тип середовища розвивається на основі активного використання сучасних інформаційних і мережевих технологій, коли процес навчання інтегрований до широкого спектру можливостей та в різних формах застосовуваний для виділення й засвоєння знань. Таке розуміння освітнього середовища становить основу нового типу середовища, для якого характерним є те, що навчання являє собою органічну похідну структуру взаємодії. Отже, наголошено на процесі, що лежить в основі формування творчих здібностей студентів.

Вимогами до такого середовища у Г. Панченко виступають: забезпечення особистісної орієнтованості навчання; створення умов для інтерактивного доступу до інформації та надання студентові свободи дій в управлінні процесом самопізнання об'єктів і явищ у заданих межах; розвиток інтелектуальних та творчих здібностей індивідуума; підвищення прагнення особистості до самостійної навчальної діяльності, обміну знаннями та співпраці; регулювання мотивації діяльності студентів під час використання інформаційних технологій; ґрунтовне проникнення в сутність досліджуваних процесів і явищ через можливість трансформації часу та простору [10]. Отже, доходимо висновку, що інформаційно-освітнє середовище закладів вищої освіти – багатосуб'єктне та багатопредметне системне утворення, яке об'єднує інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи й технології, сприяє формуванню інтелектуально розвиненої, соціально значущої творчої особистості, яка володіє необхідним рівнем професійних знань, умінь і навичок та реалізує низку функцій: інформаційну, що надає відкритий доступ до інформації, створює умови для інформаційного обміну; інтерактивну, яка дає змогу реалізовувати внутрішньосистемні зв'язки; комунікаційну, що допомагає підтримувати зв'язки «всередині», а також із «зовнішнім» інформаційним простором; координувальну, тобто фіксувати та представляти у взаємозв'язку зміст, адресований різним суб'єктам; розвивальну – розвиток інтелекту, особистих творчих якостей; культуроформувальну, що пов'язана з інформаційною культурою; професійно-орієнтувальну, орієнтовану на профіль майбутньої професійної діяльності.

Основними функціональними системами закладів вищої освіти є: електронна бібліотека (зберігання, каталогізація й забезпечення доступу до різних ресурсів в електронній формі); адміністративна (регламентна) підсистема (авторизація користувачів і поділ їх за категоріями, протоколювання дій, реалізація набору функцій з організації й документування результатів навчального процесу, контроль працездатності всіх програмних компонентів і забезпечення надійності їхньої роботи); кадрова підсистема (база даних персонального обліку користувачів усіх категорій); інформаційна підсистема (програмне забезпечення, навчально-методичні матеріали, сайти викладачів, інформування користувачів про події, що відбуваються в навчальному закладі); апаратна підсистема (сервери, комп'ютери, мобільні мережеві пристрої, локальна мережа, телекомунікаційне та проекційне обладнання). Це лише основні системи, кожна з яких може бути деталізована на більш дрібні підсистеми. У сукупності всі функціональні системи об'єднуються в інформаційно-освітнє середовище навчального закладу [15].

Охарактеризуємо інформаційно-освітнє середовище університету. Результатом комп'ютеризації та інформатизації всіх видів діяльності університету є розвинута комп'ютерна мережа університету, велика кількість програмних продуктів, швидкісний Internet та використання в навчальному процесі сучасних інформаційних технологій. Мережа університету розвивається в межах моделі єдиного інформаційного простору, заснованого на інформаційних технологіях. В університеті реалізується програма «Комп'ютеризація навчального процесу», метою якої є досягнення якісно нового технічного й організаційного рівня комп'ютеризації основних напрямів діяльності університету, удосконалення системи управління та підвищення якості освітніх послуг на базі створення електронного освітнього середовища. Ця мережа забезпечує функціонування інформаційних систем: дистанційне навчання, електронний університет, планово-фінансовий відділ, автоматизована бібліотечно-інформаційна система (АБІС), «Anti-Plagiarism». Інформаційно-освітнє середовище університету – інтегроване, відкрите, динамічне, адаптивне WEB-середовище, що містить організаційні, управлінські, педагогічні, соціальні, економічні, правові, методичні та навчальні взаємозв'язки, функційно спрямоване на інформаційну електронну взаємодію між суб'єктами середовища, централізоване електронне навчально-методичне та організаційно-педагогічне забезпечення освітнього процесу. Мережа об'єднує комп'ютерні лабораторії, надає доступ до інформаційних систем університету, а також доступ до всесвітньої мережі Internet. Для вдосконалення інформаційної системи сьогодні в університеті

розробляють нові підпрограми: електронного документообігу; електронної форми робочої програми навчальної дисципліни; електронної форми інформаційного пакету спеціальності; вільного вибору варіативних дисциплін здобувачами вищої освіти; анкетування здобувачів вищої освіти щодо якості навчальних курсів та їх викладання.

Для студентів інформаційно-освітнє середовище закладів вищої освіти пропонує доступ інформаційних ресурсів до змісту, надає змогу реалізовувати різні види взаємодії: чати, електронна пошта, презентації, що суттєво збагачує взаємодію суб'єктів середовища. Необхідно зазначити, що ролі обох суб'єктів у новому середовищі також змінюються. Викладач постає не в ролі поширювача знань й інформації (як це традиційно прийнято), а в ролі консультанта, помічника, партнера учня та координатора пізнавального процесу. Студент – активний суб'єкт навчального процесу, спрямованого на свідомий розвиток професійних компетенцій [1].

Цікавою є автоматизована, заснована на комп'ютерних та інтернет-технологіях система управління навчанням «Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment» (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне середовище навчання). Як будь-яка інша система управління навчанням, являє собою веб-додаток, розташований на сервері. Доступ до нього надається через браузер. Сервер, зазвичай, розташований в університеті чи в будь-якому іншому місці. Система надає змогу проектувати, створювати інформаційно-навчальні ресурси освітнього закладу та керувати ними. Навчальні курси в модульному об'єктно-орієнтованому динамічному навчальному середовищі наповнюються навчально-методичним електронним комплексом із конкретних дисциплін, що містить такі елементи: електронні підручники, де представлений теоретичний матеріал, глосарій, а також теми семінарських і практичних робіт; плани лекційних та практичних занять; віртуальні лабораторні комплекси; конспекти-презентації лекцій; завдання до практичних робіт; навчальні завдання для самостійної роботи й вимоги до них; питання та завдання до підсумкової атестації; опис інформаційних засобів і технологій, необхідних для виконання навчальних завдань; методичні вказівки до використання цього комплексу; електронні банки тестів; покликання на додаткові інформаційні ресурси з дисципліни в мережі Інтернет; додаткові навчальні матеріали (підручники, посібники, журнали й ін.) [5]. Це достатньо гнучка система, оскільки викладач може не лише самостійно створювати електронний курс та управляти ним, а ще й контролювати доступ до своїх курсів, надсилання на перевірку

виконаних студентами завдань, використовувати часові обмеження, створювати власні системи оцінювання знань, фіксувати завдання, надіслані із запізненням, дозволяти або забороняти студентам перескладати контрольні завдання (модульних або підсумкових – заліків, іспитів), за результатами виконання студентами завдань виставляти оцінки та давати коментарі. Можливості, які надає система, допомагають забезпечити індивідуальну роботу викладача з кожним студентом. Це не лише використання електронної пошти та обміну вкладеними файлами, але й організація форумів, чатів, ведення блогів тощо. При цьому можна використовувати текст, презентації, таблиці, схеми, графіку, відеоматеріали, покликання в мережі Інтернет, допоміжні файли й інші матеріали.

У використанні системи «Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment» для підготовки майбутніх учителів є низка переваг, а саме: зміна рутинних дій; можливість навчання в будь-який зручний для студентів час; вільний доступ до комплекту необхідних навчальних матеріалів у сучасному електронному вигляді; інноваційна система оцінювання знань (електронні тести), об'єктивна та незалежна від викладача; збільшення творчого й інтелектуального потенціалу завдяки самоорганізації, уміння взаємодіяти з колегами-одногрупниками, розміщення власних файлів, розв'язання проблем, дискусія у форумах та чатах.

Скриншоти розроблених курсів у модульному середовищі для студентів можна відшукати в модульному об'єктно-орієнтованому динамічному навчальному середовищі університету. В цілому – це система для створення інформаційно-освітнього середовища освітнього закладу, яка орієнтована насамперед на забезпечення інтерактивної взаємодії між учасниками навчального процесу, її застосовують для організації як заочного та дистанційного навчання, так і для підтримки очного навчання. Однак найкращі результати система забезпечує в разі так званого змішаного навчання («blended learning»). У цьому випадку традиційне навчання «обличчям до обличчя» доповнене технологіями електронного навчання. За кордоном значення терміна «blended learning» повністю входить до терміна «e-learning».

«E-learning» походить від скорочення «Electronic Learning», у буквальному перекладі з англ. – «електронне навчання»: 1) реалізація навчального процесу через взаємодію учнів між собою та з викладачем за допомогою електронних освітніх середовищ, ресурсів і сервісів; одне з основних завдань – імітація аудиторного освітнього процесу, але розподіленого в просторі та часі; 2) реалізація

навчального процесу з використанням інформаційних і комунікаційних технологій у будь-яких формах.

Досвід активного використання електронного навчання в західних країнах і порівняння його з традиційними формами, що ґрунтовані на безпосередньому особистому спілкуванні викладача та студента, засвідчують позитивні риси кожної з цих форм. Зокрема, провідними ознаками електронного навчання є гнучкість, індивідуалізація, інтерактивність, адаптивність як необхідність організації навчального процесу для студентів із різними можливостями й бажаннями. Провідні ознаки традиційної форми навчання – емоційний складник особистого спілкування, спонтанність у створенні асоціативних ідей і відкриттів.

В освітньому співтоваристві навчання тільки через онлайн-ресурси довело, що швидко досягти таких результатів, як за аудиторного навчання, дуже не просто. Після цього був уведений термін «змішане навчання», що позначає оптимальне поєднання дистанційного (електронного) й аудиторного навчання. Сьогодні термін використовують не часто. Змішане навчання – це освітня концепція, у межах якої студент отримує знання самостійно, он-лайн та з викладачем. Комбінація традиційного та дистанційного (електронного) навчання дає змогу викладачеві використовувати сильні аспекти кожного навчального середовища для досягнення навчальної мети, контролювати час, місце, темп і шляхи вивчення матеріалу. Фактично концепція «Blended Learning» існувала вже в 60 рр. XX століття, але термінологія була вперше запропонована 1999 року в прес-релізі американського «Interactive Learning Center», який вирішив змінити назву на «EPIC Learning». У медіаматеріалах зазначено: «Ми починаємо надавати програмне забезпечення для навчання через інтернет, використовуючи власну методологію «Blended Learning» [17].

Трактування терміна суттєво відрізнялися до того часу, поки 2006 року не вийшла книга авторів Бонк і Грехем, які уточнили, що змішане вчення має на увазі мікс освіти «face to face» і через комп'ютер. Науковці зазначають, що змішане навчання – це підхід, який інтегрує традиційне навчання та комп'ютерно-опосередковане навчання в педагогічному середовищі. Відомо, що цей підхід застосовували в авіаційній індустрії для контролю знань і витраченого часу. Якщо у 80 рр. XX ст. «Boeing» практикувала «Blended Learning» за допомогою компакт-дисків, то нині підхід реалізують он-лайн, через синхронні й асинхронні веб-касти, трансляції та записане відео тощо.

Учені трактують це поняття як об'єднання традиційних формальних засобів навчання (робота в аудиторіях, вивчення

теоретичного матеріалу) із неформальними, наприклад, з обговоренням за допомогою електронної пошти та інтернет-конференцій (Є. Желнова); комбінацію різних способів доставки освітнього контенту й системи управління освітнім контентом (Пурніма Валіатан); поєднання протилежних, на перший погляд, підходів – формального й неформального навчання, спілкування «face-to-face» та спілкування «он-лайн», керовані дії й самостійний вибір шляху, використання автоматизованих довідок і зв'язків із колегами для досягнення своїх цілей та цілей організації (Еллісон Розет); цілеспрямований процес здобування знань, умінь і навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного, мобільного навчання за наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами й темпом навчання (В. Кухаренко); цілеспрямований процес опанування знань, умінь, навичок, що реалізують освітні установи різного типу в межах формальної освіти, частина якого проходить у віддаленому режимі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, що використовують для зберігання й доставки навчального матеріалу, реалізації контрольних заходів, організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (консультації, обговорення) та під час якого наявний самоконтроль учня (студента) за часом, місцем, маршрутами, темпом навчання (К. Бугайчук); цілеспрямований, організований, інтерактивний процес взаємодії студентів та викладача, що дидактично оптимально об'єднує технології традиційного й онлайн-навчання, яке базоване на інформаційно-комунікаційних технологіях та орієнтоване на індивідуальні запити студентів, незалежно від їх розміщення в просторі й часі (Я. Сікора) [11].

Під терміном «змішане навчання» розуміємо поєднання можливостей Інтернету й цифрових медіа з освітою в аудиторіях. Американська організація «Innosight Institute» (www.innosightinstitute.org) із 2007 року вивчає досвід реалізації технології змішаного навчання в школах Америки. У їхніх щорічних звітах подано результати випускників шкіл, що завжди є вищими, ніж у випускників шкіл, які навчаються за традиційною очною формою навчання.

Одним із найважливіших елементів змішаного навчання є активний студент. Важливо зрозуміти, що це не характеристика окремого елемента, а термін – «Active Student», яким західні дослідники називають студента, що навчається за змішаною або за

онлайн-моделлю. Навчання за такими моделями приблизно на 50 % складається із самостійної роботи студента: засвоєння матеріалу, робота у форумах і чатах, спілкування електронною поштою тощо.

За традиційного навчання студента навчають, у разі змішаного – допомагають навчатися. Важливо наголосити ще на одній деталі, а саме на відмінності в підходах до навчання. Традиційний підхід західні дослідники називають «teacher-centered», тобто сфокусований на викладача. У разі такого підходу головною дійовою особою є викладач, від якого багато що залежить і який керує процесом. За змішаної моделі підхід змінюється на «student-centered», що зорієнтований на студента.

Студент багато працює сам, і його успіхи залежать лише від нього. Він корегує навчальний процес та самостійно планує навчальний час, розраховує час, необхідний на виконання завдань, використовуючи заздалегідь складений графік робіт (цей графік повністю відображає всі дії та роботу курсу й терміни їх виконання).

Модель не передбачає радикальної відмови від традиційної освіти, оскільки така освіта дає важливі професійні знання, уміння й навички. Змішана освіта стає підходом, який освітні заклади можуть застосовувати «тут і зараз», у реаліях звичайної школи або університету, актуалізуючи освітній процес.

Студент бере участь у «живих» заняттях в аудиторіях. При цьому широко використовують так звані «Computer-mediated Activities», тобто медіатором освітньої активності стають комп'ютер, онлайн-режим, мобільні девайси та спеціальні навчальні програми / платформи / ресурси. Освітня парадигма «Blended Learning» застосовувана до різних аудиторій: це може бути навчання школярів і студентів, тренінги й корпоративне навчання співробітників.

Перевага «Blended Learning» полягає в тому, що один викладач може навчати багатьох людей одночасно. Змішане навчання дає викладачам змогу перерозподілити ресурси й підвищити успішність. Серед позитивів «Blended Learning» варто назвати введення технології асинхронної інтернет-комунікації до «живих» освітніх курсів, що сприяє отриманню одночасно незалежного та спільного навчального досвіду. Використання інформаційних і комунікаційних технологій суттєво покращує ставлення до отриманих знань, а також якість комунікації між студентами й викладачами. Існує шість моделей змішаного навчання, що описані нижче.

Модель «Face – to – Face Driver». Значну частину навчальної програми опановують в аудиторії за безпосередньої взаємодії з викладачем. Електронне навчання використовують як доповнення до

основної програми, найчастіше роботу з електронними ресурсами організовують за комп'ютерами протягом заняття.

Модель «Rotation». Навчальний час розподілено між індивідуальним електронним навчанням і навчанням в аудиторії разом із викладачем, який може також надавати дистанційну підтримку в ході електронного навчання.

Модель «Flex». Велику частину навчальної програми засвоюють в умовах електронного навчання. Викладач навчає кожного учня дистанційно; для відпрацювання складних тем він організовує очні консультації з групами або індивідуально.

Модель «Online Lab». Навчальну програму засвоюють в умовах електронного навчання, яке організоване в стінах закладів вищої освіти, зазвичай, у кабінетах, оснащених комп'ютерною технікою. Онлайн-навчання супроводжуване вказівками викладача. Студенти, крім онлайн-курсів, можуть навчатися й за традиційною формою.

Модель «Self-blend». Модель є традиційною для вищих навчальних закладів Америки. Студенти самостійно обирають додаткові до основної освіти курси. Постачальниками освітнього контенту можуть бути різні освітні установи.

Модель «Online Driver». Велику частину навчальної програми опановують за допомогою електронних ресурсів інформаційного середовища. Очні зустрічі з викладачем мають періодичний характер. Обов'язковими є очні консультації, співбесіди, іспити [17].

Варто зазначити, що названі моделі нечасто використовують у чистому вигляді, зазвичай, це залежить від ситуації й умов навчання, від групи, рівня знань тощо.

Я. Сікора в науковій праці «Реалізація змішаного навчання у вищому навчальному закладі» описує, яким чином моделі змішаного навчання можна інтегрувати до традиційного навчального процесу закладів вищої освіти [11]. Науковець стверджує, що лекція, окрім передання теоретичних відомостей, розвиває інтерес до навчальної діяльності в цілому й до конкретної навчальної дисципліни зокрема, формує орієнтири для самостійної роботи над курсом. Упроваджуючи змішане навчання, не можна повністю перевести всі лекції в електронний формат. Як модель змішаного навчання для організації лекцій можна запропонувати ротаційну модель «Flex». Для кожного модуля необхідно передбачити дві-три аудиторні лекції, які чергуються з електронними.

Змішане навчання буде сприяти підвищенню ефективності практичних і лабораторних занять, дасть змогу викладачам застосовувати нові методи та форми організації навчання. Робота студентів з електронними ресурсами онлайн-курсу як для вивчення

теорії, так і для опанування практики допоможе більш цілісно сприймати курс, що вивчають. Гнучкість у комбінуванні традиційних методів з електронним навчанням в організації практичних занять уможливорює змішане навчання «Station Rotation», але за умови доступу кожного студента до персонального комп'ютера, планшета, мобільних пристроїв. Тоді викладач зможе динамічно переключати студентів із фронтальної роботи на індивідуальну роботу з матеріалами онлайн-курсу, інтернет-сервісами та іншими електронними ресурсами. У викладача звільниться час і на індивідуальне консультування.

Для магістратури, де більшість студентів поєднують навчання з роботою, ефективні такі моделі змішаного навчання, у яких основний акцент зроблений на самостійному електронному навчанні з організованою дистанційною взаємодією викладача зі студентами, доповненими аудиторними заняттями й консультаціями, зокрема з «Online Driver». Однак ефективність цієї моделі залежить від якості освітнього контенту електронного онлайн-курсу та від опанування викладачами технологій дистанційного навчання [11].

Зауважимо, що комп'ютерна частина змішаного навчання оживлює матеріал, допомагає студентів «спілкуватися» з ним; дає більше інтерактивності, стимулює активне навчання; наочно демонструє деякі ідеї, які важко пояснити на лекціях або просто в тексті; дає змогу зануритися всередину досліджуваних процесів за допомогою різних симуляцій; розвиває навички самостійного навчання та самоконтролю. Основна перевага такого підходу – гнучкість. Щоб з'ясувати значення гнучкості для студентів, варто послідовно описати, як може відбуватися процес змішаного навчання.

Загалом у разі змішаного навчання аудиторних занять ставатиме менше, оскільки частина занять переходить до режиму он-лайн. У цьому випадку завдання доставки матеріалів курсу, що викладають, можна суттєвою мірою реалізувати електронними засобами. Під час семінарів і практичних занять викладач може сфокусуватися на питаннях, які виникають у студентів, на роз'ясненні складних моментів, на організації дискусій, тобто активізувати процес навчання.

Крім того, частину матеріалу курсу студенти мають вивчати самостійно. Онлайн-заняття можуть проходити у форматі форуму, чату або у віртуальній класній кімнаті. Форуми призначені для обговорення певної теми між усіма учасниками процесу навчання. Повідомлення можуть містити прикріплені файли, елементи графіки тощо. Форум зручно використовувати для проведення дискусій, консультацій зі студентами, семінарів, він надає викладачеві змогу

перевірити ступінь засвоєння студентами необхідних знань, умінь і навичок із певної теми.

Чат є ефективним засобом мережевого спілкування, що допомагає студентам спілкуватися в реальному часі. Чат можна використовувати як навчальний елемент для виконання певного творчого завдання. При цьому оцінювання може проводити як викладач, так і інші студенти.

Віртуальна класна кімната – інструмент, що дає змогу студентам спілкуватися з викладачем за допомогою різних інтернет-комунікацій, деяке штучне відтворення звичайного класу, у якому, окрім іншого, зникає необхідність для викладачів і студентів фізично збиратися разом для навчання. При цьому зменшується й необхідність суворого дозування знань у часі та за обсягом. Це комп'ютерна модель реальної класної кімнати, що реалізують засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Можливе спілкування з викладачем та однокласниками електронною поштою. Онлайн-заняття можуть проходити за схемою «запитання – відповідь». Викладач має право подавати теми для обговорення, пропонувати студентам вибрати власну тему. Для онлайн-занять необхідне самостійне освоєння певного матеріалу або виконання завдань. Завдання передають викладачеві або через систему обміну файлами, або електронною поштою. Терміни виконання завдань у змішаному навчанні фіксовані: у розкладі зазначена точна дата виконання, тільки до певного дня (і години) можна передати завдання. Викладач може не перевіряти завдання, подані пізніше.

Успішність студента оцінюють як у режимі он-лайн, так і в аудиторії. У режимі он-лайн проходить тестування й виконання різних проєктів (групових) і завдань. Тестування можливе і в аудиторії в присутності викладача. Підсумкову оцінку – залік або іспит – виставляють лише в аудиторії.

Отже, змішане навчання дає більше цікавих можливостей для студентів. Завдання викладача, який використовує модель змішаного навчання в групі, полягають, по-перше, у чіткій організації навчального процесу, тобто викладач повинен чітко знати, який матеріал будуть вивчати аудиторно, а який можна запланувати для вивчення в дистанційній формі. Варті уваги такі моменти, як розподіл видів діяльності на занятті в аудиторії та дистанційно, рішення дидактичних завдань з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, вибір методів навчання на очних і дистанційних заняттях, а також контроль та самоконтроль студентів. По-друге, важливим чинником є формування стійкої мотивації до навчально-пізнавальної

діяльності, що потрібно підтримувати протягом усього процесу навчання. Викладач повинен стимулювати, заохочувати й розвивати різні способи продуктивної співпраці з учнями [16].

Доцільно схарактеризувати основні перешкоди в організації змішаних навчальних курсів: неефективне управління часом, відсутність самодисципліни, технічні проблеми, проблеми співпраці, труднощі у використанні платформи електронного навчання, низька якість навчального матеріалу [16].

Очевидно, що за умови правильної організації змішане навчання здатне забезпечити найвищу якість освіти та допомагає виконати низку завдань: розширювати можливості студентів через збільшення доступності та гнучкості освіти, зважати на індивідуальні освітні потреби, а також на темп і ритм освоєння навчального матеріалу; стимулювати формування суб'єктної позиції студента, підвищення його мотивації, самостійності, соціальної активності, зокрема в засвоєнні навчального матеріалу, рефлексії та самоаналізу, як наслідок, підвищення ефективності освітнього процесу в цілому; трансформувати стиль педагога, перейти від трансляції знань до інтерактивної взаємодії зі студентом; персоналізувати освітній процес (студент самостійно окреслює свої навчальні цілі, способи їх досягнення, бере до уваги свої освітні потреби, інтереси та здібності, викладач є лише помічником студента).

Отже, доцільність створення й підтримки інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти зумовлена низкою чинників: зростанням швидкості передавання інформації та знань; необхідністю динамічної адаптації студентів і фахівців до навколишнього середовища й соціальних змін, що відбуваються в ньому; потребою реформування систем навчання відповідно до вимог інформаційного суспільства (підвищення продуктивності праці; прозорість і гнучкість освітніх процесів; навчання згідно з потребами та здібностями студентів). Електронні освітні ресурси і створене на їхній базі інформаційно-освітнє середовище мають чималий потенціал для підвищення якості навчання майбутніх учителів іноземних мов та сприяють усвідомленню студентами особливостей майбутньої професійної діяльності, розвитку особистісних і професійно важливих якостей студентів, необхідних для успішного опанування майбутньої професії; оптимізують побудову індивідуальних освітніх траєкторій, розвиток творчих здібностей. Натомість змішане навчання дає більше можливостей і гнучкості, вчить організовувати та планувати роботу самостійно, незалежно одержувати й аналізувати знання, шукати та відбирати інформацію, ухвалювати рішення, працювати над самоосвітою.

Література

1. Галета Я. Інформаційно-освітнє середовище як засіб навчання / Галета Я. // Наукові записки. Кіровоградський держ. пед. університет. Серія: Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 106. – С. 128–134.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене / Гончаренко С. У. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
3. Гуревич Р. С. Інформаційне суспільство як важливий чинник розвитку освітнього середовища у ВНЗ / Гуревич Р. С. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2015. – № 43. – С. 3–9.
4. Калініна Л. М. Соціально-педагогічна інформація в управлінні закладами освіти / Калініна Л. М. // Вересень. – 2001. – № 4 (18). – С. 83–88.
5. Караван Ю. В. Єдине інформаційно-освітнє середовище як важливий елемент підвищення якості підготовки фахівців [Електронний ресурс] / Караван Ю. В. – Режим доступу: <https://www.sworld.com.ua/konfer26/56.pdf>.
6. Касаткін Д. Ю. Інформаційно-освітнє середовище навчання: історія виникнення, класифікація та функції [Електронний ресурс] / Касаткін Д. Ю., Тверезовська Н. Т. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/277046145_Informacijno-osvitne_seredovise_navcanna_istoria_viniknenna_klasifikacija_ta_funkcii
7. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cdt-tyachiv.ucoz.ua/2017-2018/18-19/koncersija_nova_ukrajinska_shkola.doc].
8. Красильникова В. А. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: учеб. пособ. / Красильникова В. А. – Оренбург: ГОУ ОГУ, 2006. – 235 с.
9. Моисеев В. Б. Комплексный подход к формированию информационно-образовательной среды высшего учебного заведения / Моисеев В. Б. // Проблемы инженерного образования. – 2005. – № 2. – С. 57–60.
10. Панченко Г. Д. Інформаційно-освітнє середовище в професійній підготовці вчителя [Електронний ресурс] / Панченко Г. Д., Шевченко А. Ф. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znppo_2012_11_15.pdf.
11. Сікора Я. Б. Реалізація змішаного навчання у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Сікора Я. Б. – Режим доступу:

- http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvuuped_2016_2_64.pdf
12. Соколова І. В. Технології організації методичної роботи у вищому закладі освіти / Соколова І. В., Сисоєва С. О., Алексюк А. М., Воловик П. М., Кульчицька І. О., Сігаєва Л. Є., Цехмістер Я. В. // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія. – Київ: ВІПОЛ, 2001. – С. 400–457.
13. Солдаткин В. И., Лобачев С. Л. Информационно-образовательная среда открытого образования [Электронный ресурс] / Солдаткин В. И., Лобачев С. Л. // Центр информационно-методической поддержки образования. 09.10.2006. – Режим доступа: <http://cimes.univer.omsk.su/associations/IOS/> (дата звернення: 16.08.2017).
14. Столяренко О. В. Гуманістичні аспекти використання інноваційних педагогічних технологій у загальнодержавній стратегії сталого розвитку / О. В. Столяренко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 41. – Київ–Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. – 505 с. – С. 457–463.
15. Тітов С. В. Інформаційно-освітнє середовище навчального закладу: розвиток засобів і способів комунікаційної й інформаційної взаємодії / Тітов С. В., Тітова О. В. // Вісник Харківської державної академії культури. – 2014. – Вип. 43. – С. 144–150.
16. Чередніченко Г. А. Модель змішаного навчання і її використання у викладанні іноземних мов [Електронний ресурс]/ Чередніченко Г. А., Шапран Л. Ю.. – Режим доступа: <http://2015.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=83&lang=ru>.
17. Что такое Blended Learning? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zillion.net/ru/blog/375/blended-learning-pieriekhodksmieshannomu-obucheniuiu-za-5-shagov>
18. Шахіна І. Ю. Визначення і напрями створення інформаційного освітнього середовища / Шахіна І. Ю. // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць. / ред. Л. Л. Тovaжнянський, О. Г. Романовський. – Харків: НТУ «ХПІ», 2013. – Вип. 36–37 (40–41). – С. 245–255.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

В. А. Фрицюк

Соціальним замовленням сучасного українського суспільства є особистість конкурентоспроможного педагога, орієнтованого на безперервний саморозвиток і самовдосконалення. Тому важливою складовою навчально-виховного процесу в педагогічних вищих навчальних закладах має бути забезпечення відповідної підготовки майбутніх учителів, формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку.

Необхідно, щоб сучасний учитель теоретично й практично був здатний проаналізувати свої професійні можливості й на цій основі зміг сформувати програму власного подальшого професійного зростання на будь-якому етапі професійної діяльності.

У зв'язку з цим виникає необхідність в організації такої системи фахової підготовки майбутніх педагогів, яка б забезпечувала цілеспрямований процес формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку, що передбачає здатність постійно вдосконалювати свої особистісні та професійні якості й виявляється в бажанні та спроможності постійно підвищувати рівень професійної майстерності.

Філософське осмислення проблеми саморозвитку особистості представлено в працях таких авторів, як: М. Бахтін, М. Бердяєв, Е. Коваленко, В. Лозовой, Л. Сідак, Б. Ценко та ін.; психологічні аспекти саморозвитку особистості висвітлювали К. Абульханова-Славська, І. Бех, Н. Бітянова, М. Боришевський, К. Вазіна, М. Вієвська, П. Гасанова, П. Горностай, Л. Коростильова, Г. Костюк, С. Кузікова, Н. Кулик, Л. Кулікова, Є. Лонська, С. Максименко, В. Маралов, А. Маркова, А. Маслоу, Г. Цукерман, Г. Черняєва, М. Шукіна та ін.; педагогічні аспекти – С. Альошина, В. Андрєєв, О. Бережнова, А. Бистрюкова, Л. Бондаренко, О. Власова, О. Гандабура, Н. Григор'єва, І. Дереза, Л. Зязюн, Н. Кічук, Є. Клімов, Е. Кокарева, О. Колодницька, П. Кондратьєв, М. Костенко, С. Кубрак, А. Кужельний, Н. Лосєва, С. Матвійчина, Г. Полоз, Л. Рибалко, Г. Селевко, В. Семиченко, Т. Стрітьєвич, Т. Тихонова, Г. Топчій, Б. Фішман, І. Харламов, П. Харченко, Р. Цокур, О. Чудіна, А. Чурсіна та ін. Дотичними до проблеми саморозвитку є праці, які стосуються самовиховання, самовдосконалення особистості (А. Калініченко, Л. Рувинський, М. Сметанський, Т. Шестакова та ін.).

Вищезазначені вчені розробили теоретичні основи саморозвитку особистості, загальну концепцію його педагогічного стимулювання,